

Ивон Естаси  
У ДРУГОЈ ОТАЏБИНИ  

---

НА РУБУ ЕПОПЕЈЕ  
(изводи)

ЕДИЦИЈА  
СРБИЈА 1914–1918

*Уредник*  
Зоран Колунџија

*Наслови изворника*  
Yvonne Estassy  
DANS L'AUTRE PATRIE,  
La Maison française d'art et d'édition, 1919, Paris

EN MARGE DE L'ÉPOPÉE (extraits)  
Pujolas et Méjan, 1916, Nîmes

*Превела са француској*  
Милина Јанковић

Copyright © ИК Прометеј, Нови Сад, 2024.

---

Издавање *Едиције Србија 1914–1918* подржали су



Министарство културе и информисања Републике Србије

---

Град Нови Сад – Градска управа за културу  
[Ставови аутора изнети у књизи, не изражавају ставове  
органа који је доделио средства за суфинансирање]

ИВОН ЕСТАСИ

У ДРУГОЈ ОТАЏБИНИ

---

НА РУБУ ЕПОПЕЈЕ  
(ИЗВОДИ)



*Предговор*  
др Станислав Сретеновић



ПРОМЕТЕЈ  
НОВИ САД

**РТС**

РАДИО-ТЕЛЕВИЗИЈА СРБИЈЕ  
БЕОГРАД



Ивон Естаси, песникиња и „Српска мајка“  
за време Првог светског рата:  
између филантропије, политике и идеологије

Пред читаоцем се налази избор песама са српском тематиком ауторке Ивон Естаси (Yvonne Estassy) из збирке *У друјој оџаџбини*<sup>1</sup> објављене у Паризу непосредно посла завршетка Првог светског рата, 1919. године. Поред нових песама, ова збирка садржи песме које је ауторка већ објавила за време рата, 1916. године у Ниму (Nîmes), у мање обимној збирци насловљеној *На рубу ејојеје*,<sup>2</sup> такође посвећеној Србима. У овом тексту се нећемо бавити уметничком вредношћу песама које се први пут појављују у српском преводу, већ покушајем да објаснимо ко је била ауторка, како су песме настале, у ком контексту и са којим циљем.

Ивон Естаси (1869, Боже, департман Мен и Лоара – 1951, Ница), рођена Рамбу (Rhimbault), била је средњошколска професорка предмета из области природних наука у грађанској школи (école primaire supérieure – школа за трговину, занатство и индустрију) у граду Ниму, седишту области (департмана) Гар (Gard) на југу Француске. Према њеном сведочанству изреченом песнички у уводној речи збирке из 1919. године („осамдесеторо деце умакле крвавим канцама Албаније“), она се за Србе заинтересовала у марту 1916. го-

---

<sup>1</sup> Yvonne Estassy, *Dans l'autre patrie*, Paris, La Maison française d'art et d'édition, 1919, 240 p.

<sup>2</sup> Yvonne Estassy, *En marge de l'épopée : extraits*, Nîmes, Impr. A. Pujolas et Méjan, 1916, 52 p.



дине када је први пут видела српске ђаке-избеглице како разгледају галерије гимназије (лицеја) у Ниму у којој су били примљени. Тих неколико десетина српских ђака у Ниму,<sup>3</sup> представљало је део групе од више од 3.000 ђака и студената-избеглица из Србије које је Француска примила у своје школе и универзитете током Првог светског рата са идејом да образује, у случају победе, будућу

српску интелектуалну и административну елиту.<sup>4</sup> Поред ђака у школама, у Ниму је, 1916. године, боравило и око 80 избеглица разних професија и активности, пољопривредника, занатлија и радника<sup>5</sup> и неколицина војника и официра рањеника на лечењу у болницама.

Пре доласка Срба у Ним, Ивон Естаси није била упозната са Србијом нити је показивала посебно интересовање за њену културу. Вероватно је први пут за ту малу балканску земљу чула годину дана раније, 26. марта 1915, када је у свим

<sup>3</sup> Archives Départementales du Gard, Nîmes (ADGN), Série 10 R (Service des réfugiés), dossier 205, «Serbes», s.d., s.l., 5 p. Овај документ садржи поименични списак српских ђака у департману Гар. Према списку, од укупно 85 ђака, у Ниму је било њих 49.

<sup>4</sup> Станислав Сретеновић, „Увод“, Александар Ђ. Лазић (уредио и приредио Станислав Сретеновић), *Дневник, 1915-1916*, Нови Сад, Прометеј, 2020, стр. 5-27.

<sup>5</sup> ADGN, 10 R 206, «Refugiés serbes. Liste nominative», s.l., 23 octobre 1916, 4 p.



Виктор Берар

школама Француске Републике, основним и средњим, државним и приватним, одржан Српски школски дан<sup>6</sup>. Тог дана, у школама је читана брошура *Србија* француског универзитетског професора Виктора Берара,<sup>7</sup> а циљ је био „прослављање херојске Србије“ како су писале тадашње француске дневне новине<sup>8</sup>. Од тада, Французи су све чешће могли да се упознају са историјом, географијом и начином живота Срба кроз новине, брошуре, књиге и јавна предавања. Нова непријатељска офанзива против Србије из октобра 1915.

---

<sup>6</sup> Душан Т. Батаковић, „О српском дану у Француској 1915.“, *Српски школски дан у Француској 26. марта 1915. године*, Нови Сад–Београд, Прометеј–РТС, стр. 5–46.

<sup>7</sup> Станислав Сретеновић, „Србија Виктора Берара: један поглед на допринос Србије заједничким напорима савезника 1915. године“, Момчило Павловић (ур.), *Први светски рат и балкански чвор*, Београд, ИСИ, 2014, стр. 571–584.

<sup>8</sup> «La Journée serbe», *Le Matin*, 26 mars 1915, p. 1 et 2 ; «La Journée serbe», *L'Echo de Paris*, 27 mars 1915, p. 2 ; «La Journée serbe», *Le Temps*, 27 mars 1915, p. 3.

године, окупација земље и избеглиштво краља, владе, војске и цивила подстакли су још веће интересовање Француза за свог малог савезника на Балкану. Као и у случају окупиране и избегле Белгије, случај „храбре и мученичке“ Србије истичан је у Француској, како на левици, тако и на десници са циљем да се забораве све унутрашњополитичке поделе и сукоби зарад постизања и очувања „Светог јединства“ (*Union sacrée*) – унутрашњег јединства у одбрани нападнute отаџбине – које је још у августу 1914. прокламовао председник Републике Ремон Поенкаре<sup>9</sup>. Пример Белгије и Србије тре-

бао је дакле да допринесе осећању јединства код Француза.

У марту 1916. године, француска средњошколска професорка Ивон Естаси, мајка троје деце, подстакнута личним хуманим и филантропским осећањима, одазвала се позиву локалних власти и медија да пружи помоћ српским ђацима који су као избеглице стигли у Нем из окупиране Србије. Естаси је на себе преузела бригу о двојници српских адолесцената и о јед-

**JOURNÉE SERBE**

ORGANISÉE À LA DEMANDE DU GOUVERNEMENT DE LA RÉPUBLIQUE  
par le COMITÉ DU SECOURS NATIONAL  
pour le Dimanche 25 Juin.

**FRANÇAIS & FRANÇAISES,**

En novembre 1914, lorsque la Serbie isolée se raidissait contre l'assaut combiné d'un triple adversaire, un long frisson d'admiration secoua le monde. Puis, quand elle succomba, vaincue par le nombre, une pitié profonde jaillit de toutes parts vers la nation martyre livrée aux représailles d'un conspirant sauvage.

Après des mois d'admiration demeurée pour tant d'héroïsme dépensé dans la résistance; mais la compassion aussi demeurée pour tant et de si effroyables souffrances subies dans la retraite et l'insolation. Si l'armée serbe, en effet, est sauvée et si, reconquise, elle se prépare à reprendre, côté à côté avec nos soldats, l'épave luttant pour la victoire rédemptrice, la population non-combattante pleure, au contraire, plus acablée et plus pitoyable que jamais, sous le faix de misères et de douleurs sans limites.

Femmes, enfants, vieillards, cinq millions d'êtres inoffensifs sont la proie du plus affreux des touts. Les uns ayant fui leurs maisons incendiées et leurs champs dévastés errant, en tendant la main, sur tous les chemins de l'Europe.

Les autres, en tête à tête avec leurs larmes, sur le sol natal ensanglanté et ravagé, retranchés de l'humanité civilisée, sont voués à la mort; l'enlaidissent les a dépourvus de leurs derniers ressources. Il a vidé leurs granges et volé leurs outils; la faim les tenaille, la maladie les dévaste.

**ILS S'AFFAISSENT CHAQUE JOUR PAR CERTAINES POUR NE PLUS SE RELEVER ET LEUR RACE, AVEC EUX, DESCEND AU TOMBEAU.**

**FRANÇAIS & FRANÇAISES,**

C'est pour ce peuple crucifié; c'est pour tous les hommes, toutes les femmes, et tous les enfants de la Serbie que le *Secours National*, répondant au désir du Gouvernement, s'adresse aujourd'hui au cœur de tous les hommes et de toutes les femmes de notre pays.

Vous qui, à notre appel, avez donné déjà si généreusement pour les vôtres, vous qui avez donné pour les Belges, victimes premières d'une guerre que l'ennemi a voulu atroce, donnez et plus encore pour atténuer les souffrances des familles serbes exilées et de celles aussi qui gémissent sur les ruines de leurs foyers.

Il y a 527 ans, à pareil jour, les Serbes, pour le salut de l'Europe menacée par les hordes ottomanes, tombèrent glorieusement vaincus avec leur roi Lazare, au champ de Kossovo. De cette épreuve terrible, ils devaient se relever aussi grande et aussi forts. Ils se releveront de même de la dure épreuve actuelle. A nouveau, les soldats de Pierre et d'Alexandre reconquerront la terre de la patrie. Que cette patrie, quand ils y rentreront, ne soit donc pas seulement un sépulcre sur lequel ils n'auraient plus qu'à s'incliner et à pleurer.

Pour que les femmes et les enfants des nobles soldats nos alliés survivent; pour que la renaissance serbe s'accomplisse au lendemain de la victoire commune, donnez, Français et Françaises, comme vous donneriez à des frères et à des sœurs.

Pour le Comité du Secours National:  
Le Président,  
Paul APPELL.

Vu et approuvé:  
Le Ministre de l'Éducation,  
Léon MALVY.

<sup>9</sup> François Roth, *Raymond Poincaré*, Paris, Fayard, 2000, 715 p.



ном усвојеном белгијском дечаку, који је такође избегао из своје окупиране отаџбине. На основу докумената локалне администрације у Ниму и заоставштине Ивон Естаси, можемо да претпоставимо да се радило о браћи Ђорђу и Александру Ковачевићу, рођеним у Свилеуви 1899. и 1901, који су у том тренутку имали 17 и 15 година. Њима се повремено придруживао Вукан Дечић<sup>10</sup> са којим су се дружили и о коме се Естаси такође бринула. Уз то, подржавала је Теодора Боровњака, наставника и вођу групе српских ученика у Ниму, рођеног 1876. у Брезни код Горњег Миланоца, као и неколицину српских војника и официра који су се у Ниму опорављали као реконвалесценти. Поред исхране и материјалне помоћи, Естаси је организовала рекреативне активности за српске ђаке, водила их у шетње, на прославе и сахране војника и ученика. Слушајући њихове приче и сведочанства инспирисала се за своју поезију. За њу се говорило да разуме живот „Мале Србије“ у егзилу, а добила је и надимак „Српска мајка“.

Када је Комитет националне помоћи затражио од свих департмана у Француској да 25. јуна 1916, у контексту српског избеглиштва, организују нови Српски дан за прикупљање новца и хуманитарне помоћи, поједини департмани су затражили да се због недовољне припремљености тај догађај помери за седам дана, за 2. јул.<sup>11</sup> Департман Гар је затражио, „због извесних локалних тешкоћа“ које нису прецизиране, померање одржавања Српског дана за више од месец дана, за 30. јул, што је прихваћено.<sup>12</sup> Ипак, захваљујући иницијативи Ивон Естаси, у школи где је предавала, уз сагласност

---

<sup>10</sup> У документацији коју смо консултовали, међу ђацима у Ниму се помиње дечак сличног имена и презимена: Војкан Дешић (Vaikan Dechitch), рођен 1900. године у Азањи. Претпостављамо да се ради о истој особи и да је службеник француске администрације погрешно чуо и записао његово име.

<sup>11</sup> ADGN, Série 1 M (Généralités et organisation des services préfectoraux), dossier 873, Comité du secours national à M. le Préfet, Paris, 20 juin 1916.

<sup>12</sup> Ibid., Comité du secours national à M. le Préfet, Paris, 27 juin 1916.



Медаље у част Српског дана 1916.



Прослава српског дана на Сорбони, на Св. Саву 1916,  
у великом амфитеатру

локалне управе департмана Гар<sup>13</sup> и уз финансијску подршку градских трговаца, 2. јула 1916 одржана је Српска забава (*Matinée serbe*) за српске ђаке гимназије тог француског града.<sup>14</sup> Српској забави су присуствовали представници локалне власти, војни командант Нима са официрима и подофицирима и ратници са Вердена хоспитализовани у граду. Поред њених колега из неколико градских школа, ученика и појединих српских ђака и војника (на виолини су свирали ђак гимназије Божидар Црвенчанин и војник Милан Тодоровић), Естаси је организовала учешће уметника из разних делова департмана Гар и из Марсеја за школску сценско-музичку прославу. Младим Србима ученицима гимназије у Ниму, Естаси је посветила кантату. Текст кантате написала је сама Естаси, док је музику компоновао млади уметник Фредерик Отјеро (Frédéric Autiero) из Авињона.<sup>15</sup> Литографисана од стране ученика трговачке и индустријске школе из Нима, партитура кантате је дата сваком српском ученику као поклон за успомену. За Српску забаву Естаси је написала песму „Мали Срби у Ниму“<sup>16</sup> коју је посветила њиховом предавачу и шефу групе Т. Боровњаку (Borovgnack). Терка професорке-песникиње, Симон Естаси рецитовала је српску поезију обучена у српску народну ношњу, а на почетку и на крају прославе певана је химна „Боже правде“ и „Марсељеза“. О Српској забави детаљно је известио обласни лист *Le Républicain du Gard*, који је обавестио читаоце да ће српски ђаци из гимназије у Ниму ићи на летњи одмор у место Драгињан у департману Вар (Var) где ће се придружити групи

<sup>13</sup> ADGN, Fonds Yvonne Estassy, 157 J 1, Le Préfet du Gard à Mme. Y. Estassy, Nîmes, 1 juillet 1916, lettre.

<sup>14</sup> Un collaborateur, «Matinée serbe du 2 juillet», *Le Républicain du Gard*, Nîmes, 12 juillet 1916, p. 1.

<sup>15</sup> ADGN, Fonds Yvonne Estassy, 157 J 1, *Cantate des Jeunes serbes*, Nîmes, Ecole pratique de commerce et d'industrie de Nîmes, 1916. Видети додатак на крају ове књиге.

<sup>16</sup> ADGN, Fonds Yvonne Estassy, 157 J 1, *Les p'tits Serbes à Nîmes*, Nîmes, La Parfaite, 1916. Видети додатак на крају ове књиге.

од стотинак Срба смештених у том граду.<sup>17</sup> Српска забава и најављени одлазак српских ђака у Драгињан на летњи распуст, требало је у ствари да допринесу њиховој бољој интеграцији у француску средину у условима избеглиштва и неизвесности.

Непуних месец дана након Српске забаве, 30. јула 1916, префектура у Ниму је организовала Српски дан за цео департман Гар као званичну прославу под геслом давања „помоћи онима који су, да би бранили право и правду, морали да напусте њихова добра, огњишта и отаџбину“.<sup>18</sup> Позивање на „право и правду“ било је уобичајен начин званичне реторике у Француској када је било потребно да се подржи Србија и Белгија код француског јавног мњења и међу савезницима.

У међувремену, Ивон Естаси је наставила да организује јавне манифестације у корист Срба и да припрема издање своје прве збирке песама. У јануару 1917. године из Оранжа, српски коњички капетан Димитрије М. Стојадиновић се извињавао писмом И. Естаси што није могао да дође на концерт на који га је звала иако га није познавала.<sup>19</sup> Три месеца касније, капетан Стојадиновић писао је из Солуна да је у ескадрону краљевске гарде и да жали што није могао да је упозна.<sup>20</sup>

Збирку песама *На рубу ейојеје*, Естаси је објавила на брзину. О томе говори датум предговора од 3. фебруара 1917, Жана Екара (1848–1921), песника, писца и драматурга, члана Француске Академије, најугледније научне и уметничке институције у Француској. Предговор је изгледа придодат збирци накнадно, с обзиром на то да она као годину издања

---

<sup>17</sup> «Nos jeunes Serbes», *Le Républicain du Gard*, 12 juillet 1916, p. 1.

<sup>18</sup> ADGN, 1 M 873, Préfecture du Gard, presse, «Journée serbe», 23 juillet 1916.

<sup>19</sup> ADGN, Fonds Yvonne Estassy, 157 J 1, D. Stoyadinovitch à Mme Estassy, Orange, 12 janvier 1917, lettre.

<sup>20</sup> Ibid., D. Stoyadinovitch à Mme Estassy, Salonique, 17 avril 1917, écriture sur la carte de visite.



СРПСКЕ ЗНАЧКЕ КОЈЕ СУ ПРОДАВАНЕ  
ШИРОМ ФРАНЦУСКЕ У ЈУНУ 1916.

(из Архива департмана Гар у Ниму –  
Archives départementales du Gard à Nîmes – ADGN)

наводи 1916. Без посебног надахнућа, Екар је љубазно подржао објављивање збирке и, у духу тренутка када су они писани, назвао стихове И. Естаси љупким и пријатним, „ратничке привлачности која је сасвим Француска“. Песникиња се побринула да примерци збирке буду послати на адресе српских школских власти у Француској. На пријему примерка збирке која је послата у Париз уредништву *La Patrie serbe*, пропагандно-информативног месечника за српску омладину у егзилу, захвалио се уредник Драган Иконић,

доктор филозофије циришког универзитета рођен 1883, учитељ и новинар, кога је крајем 1915. за време повлачења Министарство просвете Краљевине Србије одредило да прати српске ђаке у Француску.<sup>21</sup> Иконић се посебно захвалио ауторки на песми посвећеној листу чији је уредник био као и на целокупној помоћи и подршци коју је она пружала српској деци у Ниму и најавио је приказ збирке у једном од наредних бројева листа.



Српски војници на Крфу читају писма из Француске  
поводом *Српској школској дана*

---

<sup>21</sup> Ibid. D. Ikonitch à Mme Estassy, Paris, 14 décembre 1917, 2 p., lettre.

Ипак, много већи одјек међу Французима и Србима има-ла је збирка *У другој отаџбини* објављена после рата, 1919. године. За ово издање, Екар је написао нов предговор у коме је потврдио своје речи из 1916. године и подржао настојања да се збирка продаје у прилог добротворних организација као што је била *Œuvre de secours aux étudiants serbes*. Други предговор написао је Риста Одавић (1870–1932), професор Прве мушке гимназије у Београду и новинар, који је за време рата био ангажован у Паризу на прихватању и збрињавању српске избегличке деце. Одавићев предговор је представљао похвални говор у славу активности Ивон Естаси у прилог српске деце за време рата.

У Француској, кратак приказ збирке објавио је литерарни додатак париског *Le Figaro*-а<sup>22</sup> и дневни лист из Нима *Le Journal du Midi*<sup>23</sup>. Женски лист *La Voix des Femmes* само је поменуо издање и дао основне библиографске податке,<sup>24</sup> а исто су учинили и листови *Midi, Gazette* и *Les Annales littéraires*. Веома критичан према предговору академика Екара али не и према збирци Ивон Естаси, са којом је имао редовну кореспонденцију, био је анархистички филозоф Анри Амброаз Нер, познат под псеудонимом Ан Рине (Han Ryner, 1861–1938). Он се у недељнику блиском својим идејама *Notre voix*, 1919. године, изразио веома похвално о збирци и подвукао „да она ретко има ратнички дух“, већ да у њој преовлађује „нежност, а не хероизам“ правећи алузију на Екаров предговор који је сматрао незаинтересованим и површним.<sup>25</sup> У кореспонденцији са Естаси, Рајнер је помињао

---

<sup>22</sup> Jacques Patin, «Chez le libraire. Dans l'Autre Patrie par Mme Yvonne Estassy», *Le Figaro. Supplément littéraire*, 6 juillet 1919, p. 3.

<sup>23</sup> «Un hommage aux Serbes», *Le Journal du Midi*, Nîmes, 1 novembre 1919, p. 3.

<sup>24</sup> «Bibliographie. Dans l'autre Patrie, poèmes de Mme Yvonne Estassy», *La Voix des Femmes*, Paris, 11 septembre 1919, p. 8.

<sup>25</sup> ADGN, Fonds Yvonne Estassy, 157 J 1, Han Ryner, «Critique littéraire», *Notre voix*, s.d., p. 4.





DANS L'AUTRE PATRIE  
par Mme Yvonne Estassy. — La Maison  
française d'Art et d'Édition.  
Au moment où les Serbes réfugiés, nom-  
breux dans le Midi, se préparent à quitter  
notre pays, cet hommage d'un poète à leur  
héroïsme leur sera particulièrement sen-  
sible. Ce recueil de vers d'une émouvante  
inspiration est, en effet, mieux qu'un livre  
généreux : une bonne action, car il est  
uniquement vendu au profit de l' « Œuvre  
de secours aux Étudiants serbes ». Précédé  
d'une lettre de M. Jean Aicard, d'une pré-  
face du poète serbe R. I. Odavitch, il a  
pour auteur une femme de grand cœur à qui  
des enfants serbes reconnaissants donnèrent  
le nom de « mère serbe à Nîmes ». Mme Es-  
tassy qui s'est penchée pour les secourir sur  
les misères des jeunes exilés a trouvé de no-  
bles accents pour nous dire l'angoisse de  
leurs petites âmes douloureuses et aussi  
leur fierté dans la souffrance et leur con-  
fiance inébranlable dans la destinée de leur  
race.

njihove prejšnje razgovore o zbirci.<sup>26</sup> Verovatno se osla-  
njaјући na ovo prijateljstvo, Estasi je objavљivala svoje  
pesme i novele nezvano za srpsku tematiku u listovima  
anarhističkih tendencija *L'En dehors*, *L'Unique* и *Les jeunes  
lettres*. После читања збирке песама, власник јерменског пре-  
зимена, Р. Ворперијан, предузећа из Џибутија, афричке те-  
риторије под француском управом, поредио је судбину срп-

<sup>26</sup> ADGN, Fonds Yvonne Estassy, 157 J 1, Han Ryner à Y. Estassy, Montgéron, 22 juillet 1920, lettre.





ске деце којој је Француска помогла, са судбином деце његове отаџбине – „несрећне Јерменије“ којој нико није притекао у помоћ после масакра над том земљом које је извршило Османско царство.<sup>27</sup>

Објављивање збирке подстакло је Леа Дорфера (1859–1924), новинара, писца и песника, аутора књиге ратничких војничких песама Србије<sup>28</sup> да пише Ивон Естаси о својој намери да припреми антологију француских песама у част Србије, уз подршку владе Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца и предложио размену искустава на ту тему.<sup>29</sup> У Паризу је 1919. године, часопис *La Revue yougoslave* (1919–1920), познат по блискости са српском владом, у два наврата аполетски писао о збирци и њеној ауторки. Уредник часописа био је Александар Арнаутовић (рођен 1888. године), који је од 1920. до 1924. године био директор југословенске школске канцеларије у Француској.

После њеног објављивања, Естаси је збирку послала и у Србију. Из Београда, један од два брата које је помагала током рата у Ниму, Александар Ковачевић – Аца (Atsa), изве-

---

<sup>27</sup> ADGN, Fonds Yvonne Estassy, 157 J 1, R. Voperian à Y. Estassy, 16. septembre 1919, 3 p., lettre.

<sup>28</sup> Léo d'Orfer, *Chants de guerre de la Serbie*, Paris, Payot, 1916, p. 254.

<sup>29</sup> ADGN, Fonds Yvonne Estassy, 157 J 1, Léo d'Orfer à Y. Estassy, Paris, 18. septembre 1918, lettre.

штаво је да се књига продаје добро.<sup>30</sup> Књигу је у Београду добио и Вукан Дечић, захвалан за „толико тога“ што је Естаси урадила „посебно за њега“ у Ниму, коме је професор Боровњак управо био рекао да се спрема да пише приказ те књиге.<sup>31</sup> Књигу је у писму из 1922. године помињао и Ацин брат, Ђорђе Ковачевић, из Прага, где је био на студијама медицине.<sup>32</sup> Он је Естаси ословљавао са „моја драга мајко“, позивао је да се нађу у Србији како би јој показао „бојна поља“ из рата и потписивао се као „Ваш син“. У документима које смо консултовали нисмо нашли доказ да је Ивон Естаси икада после рата посетила ђаке у Србији које је за време рата помагала у Француској. Ипак, сећање на њу опстајало је међу тим ђацима приликом њихових окупљања у оквиру ђачких и студентских удружења у периоду између два светска рата.

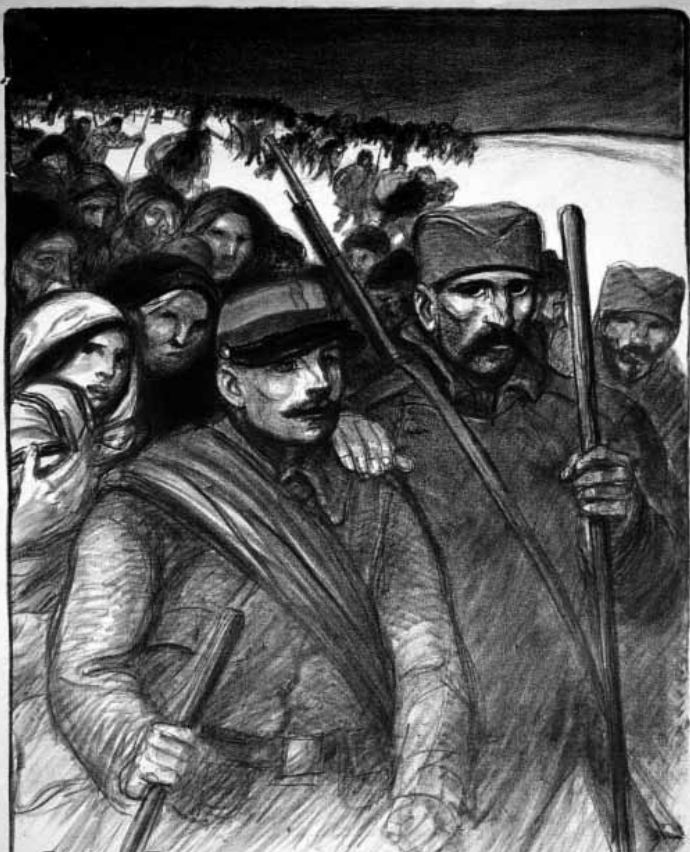
*Стијанислав Срејеновић*

---

<sup>30</sup> ADGN, Fonds Yvonne Estassy, 157 J 1, Atsa à Chère Madame, Belgrade, 29 septembre 1919, lettre.

<sup>31</sup> ADGN, Fonds Yvonne Estassy, 157 J 1, V. Detchitch à Chère Madame, Belgrade, 8 octobre 1919, lettre.

<sup>32</sup> ADGN, Fonds Yvonne Estassy, 157 J 1, Georges Kovatchevitch à Ma chère maman, Praha, 13 février 1922, 3 p., lettre.



25 JUIN 1916  
JOURNÉE SERBE

steinlen  
1916

16<sup>e</sup> Ye  
9561



# DANS L'AUTRE PATRIE

POEMES DE  
M<sup>me</sup> Y. VONNE ESTASSY

*Illustration de...*